

existentiam ad nostrum tempus. In quo puncto quamvis esse non possit resolutio omnino certa; nihilominus cum magna conjectura possumus affirmare dilationem in omnibus fuisse æqualem. Probatur, quia supponimus omnes Angelos in eodem instanti fuisse creatos, quia, *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul*, quod de omnibus substantiis completis per creationem productis, tam spiritualibus, quam corporalibus intelligendum esse, in lib. 1 sequentis tractatus, ostendemus. Deinde, supra dictum est, durationem viæ Angelorum a Deo fuisse peculiari providentia definitam: unde verisimillimum sit, eandem seu æqualis durationis omnibus fuisse præscriptam, quia nulla probabilis ratio occurrit, ob quam in hoc facta fuerit inæqualitas inter Angelos, cum omnes generaliter conveniant in eodem modo operandi, quoad celeritatem plena deliberatione semel facta. Unde tanquam verisimilins concluditur, omnes malos Angelos simul fuisse damnatos, etiam secundum coexistentiam ad nostrum tempus. Probatur, quia omnes damnati sunt in termino viæ: sed via omnium fuit æqualis, ut dictum est, et simul incepit in eodem instanti creationis; ergo simul etiam, et in eodem instanti finita est; ergo omnes in eodem instanti damnati sunt.

6. *Secundum dubium de morulis cujusque Angeli inter se collatis.* — *Resolutio de prima, et secunda morula unde habenda.* — Ulterius vero interrogari potest, an idem dicendum sit de singulis illorum instantium inter se collatis, id est, an singula in singulis Angelis malis ejusdem durationis fuerint. In quo nihil est, quo de tertio instanti dicamus, nam illud non tam est instans, quam æternitas pœnæ a parte post, quæ in omnibus idem initium habuit, ut dixi. Unde recte concluditur, illam moram ex utraque parte in omnibus malis Angelis esse æqualem, quod in hominibus non contingit, nam licet damnatio in futura duratione æqualis futura sit in omnibus reprobis, nihilominus ex parte initii est inæqualis, nam qui prius in peccato moriuntur, prius damnantur. De primo vero, et secundo instanti, quia finem et principium habuerunt, dubitari merito potest, an primum instans, in quo omnes Angeli fuerunt boni, fuerit in omnibus æqualis durationis, et idem quæri potest de secundo, in quo mali omnes fuerunt viatores. Nam licet illæ morulæ dicantur instantia, et ideo quatenus in se indivisibilia sunt, non videantur esse capacia æqualitatis, vel inæqualitatis: nihilominus quatenus coexistere possunt nos-

tro tempori, possent in hoc recipere magis, et minus, ac proinde esse æqualia, vel inæqualia. Pendet autem responsio illarum interrogationum ex duabus quætionibus in præcedenti libro tractatis. Prima est, utrum mali Angeli duraverint in gratia solum per unum instans nostri temporis. Nam si hoc affirmetur, recte sequitur, illud primum instans fuisse in omnibus plus quam æquale, ut sic dicam, quia fuit omni modo indivisibile, id est, tam in se, quam secundum coexistentiam ad nostrum tempus. Unde ulterius sequitur, etiam secundum instans fuisse æqualis moræ, seu perseverantiæ in omnibus malis Angelis, quia in omnibus fuit clausum inter eosdem indivisibiles terminos creationis, et damnationis. Si autem status gratiæ istorum Angelorum duravit per aliquod tempus nostrum, tunc pendet resolutio ex alia quæstione, scilicet, an omnes mali Angeli simul peccaverint per coexistentiam ad nostrum tempus. Nam si simul peccaverunt, clarum est, utramque moram fuisse in omnibus æqualem: si vero quidam illorum prius peccaverunt, quam alii, tunc in his, qui prius ceciderunt, primum instans brevius fuit, et secundum longius, secundum coexistentiam ad nostrum tempus. Et consequenter in cæteris e contrario primum instans plus duravit quam secundum, idque cum proportionem ad majorem, vel minorem anticipationem in peccando. Quæ omnia facile consideranti patebunt, supposito illo principio quod tota duratio utriusque instantis simul sumpta inter eosdem terminos creationis, et damnationis contenta est. Responsio ergo ad interrogationem factas ex resolutione dictarum quætionum pendet, quæ in septimo libro tradita est.

CAPUT IV.

UTRUM PŒNA DÆMONUM RECTE, AC SUFFICIENTER IN PŒNAM DAMNI, ET SENSUS DIVIDATUR.

1. *Triplex quæstio in hoc capite.* — Explicato ordine, ac tempore, quo Angeli mali puniti sunt, sequitur ut de pœnis quas patiuntur, disseramus. Et quamvis multiplicibus pœnis afficiantur, omnes tamen ad duas propositas reducuntur, scilicet, pœnam damni, et sensus, juxta communem et vulgatam apud theologos partitionem, quam tradit D. Thomas 1, 2, quæst. 87, art. 4, et libr. 3, contra Gent., cap. 145, ubi optimis Scripturæ testimoniis, et rationibus illam confirmat, quas explicando singula membra inferius attingemus. Et eam-

dem distinctionem tradunt reliqui theologi in locis infra citandis. Tria igitur circa hanc divisionem ad dæmones applicatam explicabimus. Primum est, an utraque pœna in dæmonibus inveniatur. Secundum est, quid unaquæque sit, et in quo consistat. Tertium, an divisio sufficiens sit, id est, an omnes pœnæ, quas patiuntur damnati, sub illis duobus membris, seu generibus pœnarum comprehendantur.

2. *Prima quæstio an pœna damni et sensus sit in dæmonibus et argumentum pro parte negante.* — Circa primum ratio dubitandi esse potest, quia vel pœna sensus ibi sumitur proprie, ut significat afflictionem, et cruciatum, qui nec proprio sensu percipi potest, et sic pœna sensus non potest in dæmonibus reperiri, quia nec proprios sensus habent, sicut nec corpora. Vel pœna sensus latius accipitur, ut omnem cognitionem comprehendat, et hoc modo nulla videtur esse pœna damni, quæ a pœna sensus condistingui valeat. Probatur, argumento sumpto ex Scoto in 4, d. 49, q. 7, § *Respondeo*, arg. 3, quia omnis pœna est quædam tristitia; sed nulla tristitia est sine aliquo sensu in illa generalitate sumpto; ergo nulla est pœna, quæ non sit pœna sensus. Consequentia cum minori sunt notæ. Majorem autem admittit Scotus ibidem, § *Dico ergo*, vers. *Ad tertium*, specialiter in natura intellectuali, quia nulla (inquit) alia pœna potest quidem illi inesse, quia omnis actus præter tristitiam potest esse voluntarius, et delectabilis: sola vero tristitia essentialiter est involuntaria, et delectationi contraria; de ratione autem pœnæ est, ut nec voluntaria sit, nec delectabilis. Dices, tristitiam supponere aliquod nocumentum, vel malum disconveniens, de quo est tristitia, et illud habere rationem pœnæ damni. Sed contra hoc est, quia illudmet damnatum sine tristitia non habet rationem pœnæ, quia non cruciat, neque affligit. Quod si illudmet damnatum, ut conjunctum tristitiæ vocetur pœna damni, sic omnis pœna erit simul damni, et sensus, quia omnis pœna includit tristitiam, quæ aliquod damnum, vel detrimentum supponit.

3. *Statuitur pars affirmans.* — Sed nihilominus certum est, has duas pœnas in dæmonibus reperiri, et aliquo modo distingui; ita docent omnes theologi. Probatur primo ex Christisententia, Matth.: 25 *Discedite a me maledicti in ignem æternum, paratus est diabolus et Angelus ejus.* In quibus verbis per priorem partem eorum, *discedite a me*, pœna damni significatur, per quam damnatus perpetuo a

Deo separatur, et æterna beatitudine privatur, quia, ut infra videbimus, in hac separatione, seu privatione, pœna damni essentialiter, et per antonomasiam consistit. In posteriori autem parte verborum declaratur pœna sensus. Et in eis clare docetur, hanc pœnam sensus etiam Angelis malis infligi; ergo multo magis pœnam damni patientur, nam ideo ad ignem mittuntur, quia a Deo separantur. Item quia isti Angeli maxime sunt peccatis inquinati; ergo in illis executioni mandatur illud Apocal. 21: *Non intravit in eam*, id est, in beatitudinem *aliquid coinquatum*; et quia maxime peccatores sunt, ideo etiam ignis erit *pars calicis eorum*, Ps. 10.

4. Ratione idem convinci potest, quia ideo homines damnati has duas pœnas patiuntur, quia peccando a Deo se avertunt, et ad creaturam se convertunt: nam pœna damni respondet aversioni, pœna vero sensus conversioni, ut sumitur ex D. Thoma, in citatis locis, et 3 p., quæst. 86, art. 4; sed Angeli peccando, et se a Deo averterunt, et ad se vel ad aliquam creaturam tanquam ad ultimum finem se converterunt; ergo utramque pœnam patiuntur. Præterea quoad pœnam damni manifestum est, eos esse privatos æterna beatitudine; de pœna vero sensus dicit Petrus, Epist. 2, c. 2: *Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed in tartarum tradidit cruciendos, et Apocal. 20*, diabolus dicitur missus in stagnum ignis et sulphuris, *ubi et bestia, et pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum*, per quæ omnia pœna sensus in dæmonibus satis explicatur.

5. *Ad argumentum contrarium in num. 2.* — Nec obstat ratio dubitandi posita; concedimus enim non esse sermonem de pœna proprii sensus: clarum est enim dolorem sensitivum non habere locum in dæmonibus, ut docet D. Thomas, d. q. 64, art. 3, sed pœna sensus generaliter dicitur, quæ vitaliter, ut sic dicam, affligit damnatum, sive sit per dolorem sensitivum, sive per spirituales tristitias. Ad objectionem autem Scoti respondet late Gregorius, in 2, d. 34, art. 1 ad 4, et cum eo Capreolus in 4, d. 49, quæst. 2, art. 3, ad 4, positum post solut. ad 6. Scoti contr. 1. conclus. Omissa tamen distinctione, qua nituntur, negamus propositionem illam, pœna est essentialiter tristitia, nam malum pœnæ de se latius patet, quam tristitia. Unde licet in aliquo bono sensu tristitia dici possit essentialiter pœna, quia omnis tristitia de se est disconveniens illi, qui eam patitur, quod ad summum probat ratio Scoti. Nihilominus e contrario non est verum,

pœnam esse essentialiter tristitiam, quia non omnis pœna est tristitia, quia non tantum privatio delectationis, sed etiam privationes aliorum bonorum sunt mala pœnæ, et possunt in vindictam peccatorum infligi. Et quamvis verum sit, omnem pœnam esse posse objectum tristitiæ, nihilominus non constituitur in ratione pœnæ per ipsam tristitiam, sed potius in ea supponitur ratio mali, quæ sit objectum talis tristitiæ. Et hoc satis est, ut distingui possit pœna damni a pœna sensus, ut statim amplius explicabitur.

6. *Secunda quæstio quid sit utraque pœna et responsio D. Thomæ.*—Circa secundum divum Thomam, in 2, d. 37, q. 3, a. 1, in hoc videtur distinguere pœnam damni a pœna sensus, quod illa est pure privativa, hæc vero includit, vel supponit positivam actionem, per quam infligitur. Unde ait, Deum esse auctorem pœnæ damni tantum non agendo, seu subtrahendo influxum suum: pœnam autem sensus infligere positive agendo. Quæ doctrina, licet recte intellecta vera sit, aliquantulum expendenda est, ut occasione illius has pœnas melius explicemus. Illa enim distinctio non videtur posse universaliter subsistere. Primo, quia ex illa sequitur: privationem gratiæ esse pœnam damni, quod non est concedendum, quia peccator in hac vita non incurrit pœnam damni, etiamsi gratia privetur. Sequela probatur, quia privatio gratiæ est pœna propter peccatum a Deo inflicta, non per actionem positivam, sed per solam subtractionem influxus. Secundo, deceptio, et error per se, ac præcise spectata pertinent ad malum pœnæ damni generaliter sumpti pro quocumque detrimento de se separabili a pœna sensus, et tamen est a Deo, ut positive agente illam actionem erroris, seu falsi iudicii: ergo neque omnis pœna damni fit per solam subtractionem influxus, neque omnis pœna, quæ fit a Deo per actionem positivam, est pœna sensus. Major (reliqua enim clara sunt) probatur, quia error, etiamsi non cognoscatur ab eo, qui errat, neque de illo doleat, habet rationem mali pœnæ, et propter peccatum a Deo infligitur: tunc autem non est pœna sensus, quia non sentitur; ergo est pœna damni. Tertio sequitur ex illa doctrina, tristitiam, quam habent dæmones de amissione beatitudinis, esse pœnam sensus, et non damni. Consequens est falsum; ergo. Sequela patet, quia Deus est auctor illius tristitiæ, non tantum non influendo, sed etiam positive agendo. Minor autem probatur, quia pœna damni includit illam tristitiam, tum quia sine

illa non est, ut sic dicam, consummata pœna, tum quia alias pœna damni esset æqualis in omnibus damnatis, nam privatio gloriæ per se spectata æqualis est in omnibus: hoc autem non videtur admittendum, quia non videtur divinæ justitiæ consentaneum, quod præcipua omnium pœnarum æqualis sit in his, qui in æqualia habent peccata.

7. Ut ergo doctrinam illam, et distinctionem datam explicemus, operæ pretium erit aliam pœnæ damnatorum divisionem præmittere. Nam quædam pœna est essentialis, alia vero accidentalis. Oppositorum enim similis est proportio: unde sicut in præmio sanctorum Angelorum quoddam est essenziale, et alia accidentalia, ut in superioribus vidimus, ita in dæmonibus similis pœnarum distinctio adhibenda est. Pœna ergo essentialis est illa, quæ dæmonibus ab initio suæ damnationis data est, et in illis immutabilis permanet, ita ut nec augeri, nec minui unquam possit. Accidentalibus vero pœna dicitur omnis alia, in qua potest esse variatio aliqua, aut successio, ut est actualis detentio in loco inferni, vel nova aliqua tristitia ex contingente occasione dæmoni addita, vel aliquid simile. Prima ergo divisio pœnæ damni, et sensus præcipue traditur a theologis de pœna essentiali, nam hæc primo, et principaliter in duobus consistit, scilicet, in carentia divinæ visionis, et in cruciatu ignis. Nam has duas pœnas quasi per se primo, et ex definita lege patiuntur damnati, et prior est quasi connaturalis, et necessario consequens peccatum mortale, ut est aversio a Deo; posterior vero est positiva lege Dei statuta, juxta verbum Christi, dicentis: *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo.* Unde non solum priorem, sed hanc etiam secundam pœnam semper patiuntur dæmones ante Judicii diem, et ex quo ceciderunt, licet non semper in inferno sint usque ad Judicii diem, ut inferius videbimus.

8. *Ad primam objectionem in num. 6, privatio gratiæ prout in via sit non est pœna damni.*—*Bene tamen finita via.*—Prima ergo ex his pœnis dicitur pœna damni quasi per antonomasiam, quia licet pœna sensus etiam inferat damnum (hoc enim negari non potest) nihilominus quasi nihil reputatur respectu illius damni, quod in carentia visionis, et fruitionis divinæ consistit. Unde recte Chrysostomus, homil. 13, ad Philipp. dixit, *Tantum mihi malum videtur de tanta gloria decidisse, ut gehennam pro nihilo habeant præ hoc damno, ac ruina.* De hac ergo pœna recte dixit D. Thomas fieri a

Deo, non positive, sed privative, id est, non influendo, sed potius influxum suum denegando. Quia pœna illa in privatione summi boni rationalis creaturæ consistit, et ideo per se non fit agendo, sed actionem subtrahendo. Nec hinc inferre licet, privationem gratiæ prout esse solet in hac vita pœna peccati, esse pœnam damni, prout in prima objectione inferre batur, non tamen recte, tum quia D. Thomas non dixit, omnem pœnam, quæ fit per subtractionem actionis, esse pœnam damni, sed e contrario dixit, illam, quæ proprie est pœna damni ferri per subtractionem actionis. Quamvis ergo hic modus puniendi sit necessarius ad pœnam damni, non tamen sufficit, nisi inferat singulare damnum, quod solum per antonomasiam tale dici mereatur. Tum etiam quia illa divisio non datur de pœnis hujus vitæ, seu viatoris, sed de pœnis destinatis pro termino viæ, et ideo instantia de pœna privationis gratiæ, quæ in tempore viæ inferitur, extra propositum est. Concedimus autem, privationem gratiæ, prout finita via permanet, ad pœnam damni pertinere. Quia ab illo puncto, in quo Angeli mali damnati sunt, ita fuerunt gratia privati, ut ex definita lege Dei illam amplius recuperare non potuerint, et ideo non solum gratia sanctificante, et charitate, sed etiam spe et fide: nec solum gratia habituali, sed etiam actuali et omni auxilio sufficiente privati fuerunt: quæ omnia includit pœna damni absolute dicta. Et ideo sola privatio gratiæ habitualis simpliciter dici non potest pœna damni.

9. *In aliqua tamen consideratione privatio gratiæ dici potest in hac vita pœna damni.*—Addo vero, si de pœnis, quas Deus in hac vita pro peccato mortali infligit, loquamur, et prædictam distinctionem ad eas applicare velimus, sic privationem gratiæ maxime dici posse pœnam damni hujus vitæ, quia maximum bonum hujus vitæ est esse in Dei gratia, et amicitia, et ideo summum detrimentum, maximaque pœna hujus vitæ est, ejus gratia privari, eoque major erit saltem extensive, quod pluribus gratiis privaverit. Ut est major in hæretico qui non solum charitate, sed etiam fide privatur, quam in catholico, qui fidem retinet: et in hoc erit major, si propter pertinaciam suam non solum habituali gratia, sed etiam pluribus auxiliis actualibus fuerit privatus. Quia vero in hac vita nunquam sit totalis privatio auxiliorum etiam sufficientium, ideo privatio gratiæ nunquam habet statum perpetuitatis, nec absolutam rationem pœnæ damni.

Et ob eandem rationem quamvis mali Angeli in via fuerint gratia privati: nihilominus illa privatio non habuit rationem pœnæ damni, quia, ut supra diximus, pro statu viæ auxilio sufficienti privati non sunt. Fuit autem illa privatio, præsertim in Angelis, propinquissima pœnæ damni, et veluti quædam inchoatio ejus, quatenus angelicus lapsus quodammodo irremissibilis fuit in sensu explicato in superioribus.

10. *Ad secundam objectionem.*—Secunda etiam objectio cessat ex supraposita explanatione hujus vocis *pœna damni*. Procedit enim objectio ex illa pœna damni generatim sumpta: doctrina autem D. Thomæ solum de pœna damni propria dæmonum, seu damnatorum, cui per antonomasiam nomen illi singulariter applicatum est. Nam generaliter loquendo, non est dubium, quin omnis pœna, quæ detrimentum aliquod infert, possit generaliter pœna damni vocari, quia omne detrimentum est aliquod damnum; ergo pœna, quæ illud infert, ab illo potest damni appellari. Unde, considerando tantum vim vocis generalem, distingui potest duplex pœna damni, una essentialis, seu primaria, alia accidentalis, seu secundaria. De priori verum est solum fieri a Deo per subtractionem gratiæ et gloriæ: de altera vero accidentaria pœna non est inconveniens concedere aliquando fieri posse per positivam Dei actionem, vel ministrorum, aut instrumentorum ejus. Nam multa detrimenta, et damna per actionem positivam fiunt, ut in pœnis hujus vitæ manifestum est, et in malis Angelis non parvum detrimentum fuit e cælo ejici, Isai. 14, et Ezech. 28: *Ejeci te de monte Dei, et peridi te, o Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum.* Separari etiam a consortio, et societate sanctorum damnum quoddam accidentarium fuit: utrumque autem per actionem violentam circa malos Angelos factum est. Sicut etiam quando Christus Dominus imperio suo dæmones cogebat exire de corporibus hominum, non parum illos torquebat, ut ipsi etiam fatebantur, et tamen illa pœna cujusdam detrimenti, seu damni accidentarii erat. Sic ergo non est inconveniens concedere, ignorantiam pravæ dispositionis, seu erroris, ac deceptionis pertinere ad quamdam pœnam accidentariam damni, et fieri per actionem positivam, quia illud detrimentum non consistit in pura privatione, sed etiam in forma, seu actu disconveniente angelicæ menti. Quamvis enim talis forma non sit essentialiter mala, sed denominative ab aliqua privatione boni, quam

conjunctam habet: nihilominus ipsa forma sic determinata habet rationem mali pœnæ, ideoque ratione materialis entitatis, ut sic dicam, per positivam actionem infligitur. Verum est tamen, illam particularem pœnam deceptionis, seu erroris non immitti a Deo per specialem actionem, seu ex directa intentione decipiendi, quia hoc repugnat divinæ bonitati, et veritati, sed fit tantum per concursum generalem, prævia speciali permissione erroris ex directa intentione puniendi.

CAPUT V.

AN TRISTITIA DÆMONUM DE AMISSA GLORIA AD PŒNAM DAMNI VEL SENSUS PERTINEAT.

1. *Opinio prima tristitiam dæmonum pertinere ad pœnam sensus.*—Hoc dubium nascitur ex his quæ in tertia objectione superioris capituli attinguntur. Et in eo multi affirmant pertinere ad pœnam sensus, quia, ut diximus, non dicitur in præsentia pœna sensus, quia sensu corporeo percipiatur, sed quia ex malo cognito nascitur, sed tristitia illa de beatitudine amissa essentialiter pendet ex cognitione, seu apprehensione talis privationis ut maxime disconveniendi; ergo talis tristitia ad pœnam sensus pertinet. Et hanc sententiam indicat Soto in 4, d. 50, art. 4, concl. 1, in fine, quatenus ait, quod pœna sensus est, quæcumque sensibilis læsio, et quæcumque tristitia, et afflictio voluntatis, quæ ex apprehensione rei nocivæ, vel intellectuali, vel sensuali proficiscitur. Et specialius dixerat in d. 16, q. 1, a. 1, dubit. 2, post assertiones, illam tristitiam, et afflictionem, quæ oritur ex carentia Dei, esse pœnam sensus, licet ipsa carentia sit pœna damni. Et hoc sequuntur Molina et Vasquez, et favere videntur Bonaventura, Durandus, Paludanus, Capreolus, Gabriel, Bassolis et alii in 4, d. 22, quatenus asserentes, in pœna damni non esse magis vel minus, in hoc fundantur, quod pœna damni consistit in pura et integra privatione.

2. *Opinio secunda contraria.*—Contrarium sentiunt illi theologi, in quorum sententiam inclinavi in t. 4, de Pœnit., disp. 13, sect. 2, n. 17, ubi in pœna damni privativum, et positivum distinxit; statim vero ad junxi hoc pertinere tantum ad loquendi modum, et ad rem explicandam sine æquivocatione distinctionem illam ibi fuisse usurpatam. Eadem vero sententiam firmiter tradit Malonius 2, d. 6, disp. 21, dicens esse communem. Et sumitur ex Scoto,

in 4, d. 50, q. 6, in § *Ad primam quæstionem*, ait enim, pœnam damni non esse solam carentiam, quia sola illa non esset pœna, si non esset nolita, seu involuntaria, et ita nolitionem illius carentiæ dixit pertinere ad pœnam damni: est autem illa nolitio quid positivum, et fere idem cum tristitia, vel proxima causa ejus. Idem sentit Gabriel, in 4, d. 22, art. 3, in fine, dicit enim, pœnam damni quoad carentiam esse æqualem in omnibus; quoad tristitiam vero esse inæqualem, et postea loquitur de pœna sensus tanquam de distincta: et eodem fere modo Paludanus ibi q. 1, n. 5, procedit.

3. *Predictæ secundæ opinionis assertum, pœna damni salvatur in sola privatione.*—Dico igitur breviter, pœnam damni sufficienter salvari in sola privatione, et si esset sine ipsius cognitione, et consequenter ab omni tristitia, et afflictione separaretur. Hoc videtur esse contra Scotum; idem tamen distincte explicavit Paludanus, et est communis sententia cæterorum auctorum. Et probatur ex supradictis contra eundem Scotum quia tristitia non est de ratione pœnæ. Et eadem ratione nec involuntarium actuale per proprium actum elicatum, et consequenter neque cognitio nocenti est de intrinseca ratione pœnæ, sed satis est, quod sit malum aliquod propter culpam re ipsa inflatum. Quod manifeste probat exemplum de pueris in solo originali decedentibus, nam privantur gratia et gloria perpetua, et illa privatio est in illis pœna damni, etiamsi fortasse non cognoscant illam sub ratione nocenti, nec de illa tristitentur. Et in humanis pœna pecuniaria pœna damni erit, sive de illa tristetur, aut involuntarius sit, qui illam patitur, sive non.

4. *Assertum alterum justitia, et mala alia ex damno secuta ad ipsam pœnam damni reducuntur.*—Addo vero ulterius, quod licet illa privatio sit quasi essentialis pœna damni, nihilominus alia mala, quæ quasi intrinsece, vel necessario ad illam consequuntur in dæmonibus, vel in aliis, qui propter propria peccata actualia illud damnum patientur, sub pœna damni comprehenduntur. Tum quia frequentius theologi ita loquuntur, tum etiam quia accessorium sequitur principale, et proprietates ad essentiam reducuntur. Denique hoc loquendi modo libenter utor, quia ad explicandas singulas pœnas malorum Angelorum mihi accommodatior est. Ut autem hoc magis declarem, suppono, in omni pœna, etiamsi maxime contristet, et sentiat, involvi aliquod damnum, vel detrimentum, de quo dolor, seu tristitia

esse possit. Non enim probo, quod quidam dicunt, quoddam esse malum ea solum ratione disconveniens, quatenus sentitur et cognoscitur, et cognitum tristitiam affert, et hoc malum esse pœnam sensus. Quia, si attente res consideretur, omne malum, si vere malum sit, priusquam cognoscatur, et contristet, malum est, et detrimentum, vel damnum dici potest. Nam illud objectum, quod cognitum contristet, non ideo disconveniens est, quia cognoscitur, sed potius quia disconveniens est, ideo tale judicatur, et tristitiam parit; ergo ante tristitiam et dolorem supponitur in objecto disconvenientia, quæ rationem damni, vel nocenti habet, eandemque habebit, si in re ipsa inferatur et sustineatur, etiamsi fortasse ignoretur.

5. *Id patet inductione.*—Quod potest inductione ostendi in pœnis temporalibus et spiritualibus. Nam tristitia de bonis amissis, vel ablatis supponit rationem disconvenientis, et damni in tali objecto. Et dolor sensibilis supponit læsionem aliquam in membro, quod dolet, et dolor de peccato supponit malitiam culpæ naturæ rationali disconvenientem, et sic de cæteris. Imo in ipsamet pœna ignis inferni, quæ per antonomasiam dicitur pœna sensus, dolor talis pœnæ supponit aliquod malum nocivum aliquo modo spiritus, qui igne cruciatur, ut infra ostendemus. Quod quidem malum (loquendo de potentia absoluta) fieri posset in ipso spiritu, et ab ipso non cognosci, et consequenter de illo non dolere, et nihilominus vere esset malum, et disconveniens, et consequenter generalem rationem damni, vel detrimenti haberet. Ratio autem est, quia dolor, vel tristitia est actus animi, qui versatur circa objectum: talis autem actus non facit objectum suum; ergo supponit illud: objectum autem est malum disconveniens sub tali ratione cognitum; ergo dolor, et tristitia semper supponit in objecto aliquam rationem mali distinctam ab ipsa tristitia: et hanc præcisè spectatam dicimus semper esse aliquid disconveniens, quod rationem damni, vel detrimenti habet. Loquimur autem, ut dixi, de tristitia, ut est de vero malo, qualis est in dæmonibus, nam aliquando potest esse tristitia de malo tantum apprehenso. Verumtamen etiam tunc est de malo sub ratione disconvenientis, et nocivi, et ita formaliter est de malo distincto ab ipsa tristitia.

6. *Probatur jam secundum assertum.*—Juxta hanc ergo considerationem in omni pœna, quæ sentitur, et contristet, conjunguntur damnum,

et sensus damni; ergo si in privatione gloriæ perpetua hæc duo distinguuntur tanquam duæ pœnæ damni et sensus, eadem ratione in ipsa pœna ignis distinguendæ erunt pœna damni et sensus; nam damnum erit malum illud, quod per se, et immediate fit ab igne, sive illud sit violenta detentio in tali loco, sive sit in pretio alicujus qualitatis, sive aliquid simile: pœna autem sensus erit tristitia, quæ ex apprehensione talis mali provenit. Sicut ergo hæc duo ibi non distinguuntur tanquam duæ pœnæ, sed unam pœnam sensus componere censentur, ita e contrario carentia gloriæ cum tristitia, quæ ex ejus cognitione causatur, non sunt duæ pœnæ damni et sensus, sed una ex utraque composita, et (ut ita dicam) completa, et vitalis, quæ per antonomasiam pœna damni appellatur. Unde satis verisimiliter dici potest, quamvis illa duo in omni completa pœna inveniantur, nihilominus unamquamque denominari ab eo, quod gravius est, vel a puniente principaliter intentum. Quia ergo in pœna privationis gloriæ ipsum privationis malum gravius est, tristitia vero est veluti, quid consequens, et accessorium, ideo tota illa pœna damni appellatur: e contrario vero in pœna ignis dolor est principaliter intentus tanquam majus malum in illo genere pœnæ, et ideo tota illa pœna sensus denominatur: quod tandem ex pœnis humanis declarari potest. Nam pœna infamiæ, vel privationis bonorum per se primo fertur ad inferendum tale damnum, vel nocentum: tristitia autem, quæ inde sequi solet, ordinarie non est per se intenta, sed est tanquam quid consequens, et ideo pœnam damni imitatur. At vero flagellatio magis infligitur propter dolorem, et per se loquendo illud est gravius ejus malum, et ideo quædam pœna sensus dici potest, quamvis fortasse aliquod aliud nocentum adjunctum habeat. Juxta hanc ergo partitionem pœnam damni prius explicabimus, et ad illam omnes pœnas spirituales, quas in intellectu, et voluntate sine actione ignis patiuntur, revocabimus usque ad caput 10, postea vero de pœna ignis dicemus, a capite 11.

7. *Pro ultima probatione tertiæ objectionis posita capite præcedenti in num. 6, deciditur quæstio an pœna damni sit in omnibus æqualis.*—Pars prima decisionis.—Occurrebat autem prius illa dubitatio tacta in ultima probatione illius tertiæ objectionis, scilicet, an pœna damni sit in omnibus dæmonibus, vel damnatibus æqualis. Quam tractare solent theologi in materia de Peccat., et in materia de Pœnit.,